

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ

ДО
КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

СТАНОВИЩЕ

ОТ

Министерския съвет на Република България

ПО

конституционно дело № 10 за 2010 г.

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ПРЕДСЕДАТЕЛЮ,
УВАЖАЕМИ ГОСПОЖИ И ГОСПОДА КОНСТИТУЦИОННИ СЪДИИ,

С Определение на Конституционния съд от 1 юни 2010 г. сме конституирани като заинтересувана страна по конституционно дело № 10 за 2010 г., образувано по искане на президента на Република България за установяване противоконституционност и несъответствие с международни договори, по които Република България е страна, на разпоредбите на чл. 94, ал. 4, 5 и 6 от Наказателно-процесуалния кодекс (обн. ДВ, бр. 86 от 2005 г.), така както е изменен и допълнен с § 8, т. 2 и 3 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс (ДВ, бр. 32 от 2010 г.) и чл. 177 от Наказателно-процесуалния кодекс, така както е изменен и допълнен с § 22, т. 1 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс (ДВ, бр. 32 от 2010 г.)

В искането на президента на Република България се твърди, че § 8, т. 2 и 3 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс (ДВ, бр. 32 от 2010 г.) противоречи на чл. 6, ал. 2, чл. 30, ал. 4, чл. 31, ал. 4, чл. 56, чл. 121, ал. 1 и чл. 122, ал. 1 от Конституцията, както и на чл. 6, т. 3, б. „с“ от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи и чл. 14, т. 3, б. „д“ от Международния пакт за граждански и политически права, а § 22, т. 1 от Закона за изменение и допълнение на

Наказателно-процесуалния кодекс (ДВ, бр. 32 от 2010 г.) противоречи на чл. 56 и чл. 121, ал. 1 и 2 от Конституцията, както и на чл. 6, т. 1 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи и чл. 14, т. 1 от Международния пакт за граждански и политически права.

С Определение № 7 на Конституционния съд от 1 юни 2010 г. сме конституирани като заинтересувана страна по конституционно дело № 11 за 2010 г., образувано по искане на шестдесет народни представители от 41-вото Народно събрание за установяване противоконституционност на чл. 177 от Наказателно-процесуалния кодекс, така както е изменен и допълнен с § 22, т. 1 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс (ДВ, бр. 32 от 2010 г.) и отмяната на глава двадесет и шеста с чл. 368 и 369 от Наказателно-процесуалния кодекс, извършена с § 54 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс (ДВ, бр. 32 от 2010 г.), както и за съответствието с Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи на чл. 94, ал. 4, 5 и 6 от Наказателно-процесуалния кодекс (обн. ДВ, бр. 86 от 2005 г.), така както е изменен и допълнен с § 8, т. 2 и 3 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс (ДВ, бр. 32 от 2010 г.) и отмяната на глава двадесет и шеста с чл. 368 и 369 от Наказателно-процесуалния кодекс, извършена с § 54 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс (ДВ, бр. 32 от 2010 г.).

В искането на народните представители се твърди, че § 22, т. 1 и § 54 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс (ДВ, бр. 32 от 2010 г.) противоречат на чл. 31, ал. 1 и 4, чл. 56 и чл. 121, ал. 1 и 2 от Конституцията, § 54 противоречи и на чл. 5, т. 3 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, а § 8, т. 2 и 3 противоречи на чл. 6, т. 3, б. „с“ от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи.

Конституционният съд е присъединил к.д. № 11 за 2010 г. към к.д. № 10 за 2010 г. за съвместно разглеждане и решаване, поради което твърденията на президента на републиката и на народните представители ще се разгледат и обсъдят едновременно в становището.

1. Относно твърдението за противоречие на чл. 94, ал. 4, 5 и 6 от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК), така както е изменен и допълнен с § 8, т. 2 и 3 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс (ЗИДНПК - ДВ, бр. 32 от 2010 г.) с чл. 6, ал. 2, чл. 30, ал. 4, чл. 31, ал. 4, чл. 56, чл. 121, ал. 1 и чл. 122, ал. 1 от Конституцията, както и с чл. 6, т. 3, б. „с“ от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи (КЗПЧОС) и чл. 14, т. 3, б. „д“ от Международния пакт за граждански и политически права (МПГПП).

В искането на президента се твърди, че с изменението на чл. 94 от НПК, което въвежда института на резервния защитник, се нарушава основното конституционно право на защита на гражданите по чл. 56 от Конституцията и правото на адвокатска защита по чл. 30, ал. 4 от Конституцията като негово основно проявление. Твърди се, че правото на личен

избор на адвокат от обвиняемия е съществен елемент на правото на защита и с нарушаването му се въвеждат ограничения в правата на обвиняемия, които надхвърлят необходимото за осъществяване на правосъдието (чл. 31, ал. 4 от Конституцията). Твърди се, че се нарушава и принципът по чл. 6, ал. 2 от Конституцията за равенство на гражданите пред закона, тъй като липсват нормативни критерии за участие на резервния защитник в наказателния процес. Нарушаването на равенството в процесуалните права на страните опорочавало и състезателността в съдебния процес. В искането на президента и в искането на народните представители се твърди, че институтът на резервния защитник е несъответен на чл. 6, т. 3, б. „с“ от КЗПЧОС и чл. 14, т. 3, б. „д“ от МПГПП, защото според тези разпоредби служебен защитник може да се назначава единствено с оглед интересите на правосъдието, ако обвиняемият не е в състояние да заплати възнаграждение на упълномощен от него адвокат, а в други случаи правото на личен избор на обвиняемия не може да се дерогира.

При обсъждане конституционносъобразността на законови разпоредби, допускащи ограничение на основни права на гражданите, следва да се преценява дали по допустим от Конституцията начин е намерен балансът между следните основни конституционни принципи: принципа по чл. 57, ал. 1 за неотменяемост на основните конституционни права на гражданите; принципа по чл. 57, ал. 2 за недопускане злоупотреба с основните конституционни права или упражняването им по начин, който да накърнява права или законни интереси на други; общия конституционен принцип за защита на обществения интерес.

Допустимо е ограничаване на някои основни конституционни права на гражданите при положение, че е намерен такъв баланс между посочените принципи, който не нарушава Конституцията. Законодателната целесъобразност е в конституционно допустими рамки тогава, когато ограничаването на правото е съразмерно, пропорционално на защитавания интерес. Съразмерност е налице, ако не се надхвърля степента на допустимо ограничение на правото с оглед значимостта на защитавания интерес, ако няма необосновано спрямо защитата на други конституционни ценности разширяване на основанията за допускане на ограничения на правата на гражданите. Мотиви в този смисъл са изложени в Решение № 14 от 1992 г. по к.д. № 14 за 1992 г.; Решение № 7 от 1996 г. по к.д. № 1 за 1996 г.; Решение № 4 от 1997 г. по к.д. № 29 за 1996 г.; Решение № 20 от 1998 г. по к.д. № 16 за 1998 г.; Решение № 10 от 1999 г. по к.д. № 36 за 1998 г. и др.

Правото на защита на гражданите по чл. 56 от Конституцията е основно конституционно право, то е универсално право с процесуален характер, което намира конкретни проявления в разпоредбите на чл. 30, ал. 4 (всеки има право на адвокатска защита от момента на задържането му или на привличането му като обвиняем) и чл. 122, ал. 1 от Конституцията (гражданите имат право на защита във всички стадии на процеса). Смятаме, че с уредбата в чл. 94, ал. 4, 5 и 6 от НПК законодателят не засяга конституционносъобразното упражняване на тези основни конституционни права.

Действително правото на адвокатска защита включва правото на личен избор на адвокат от обвиняемия. Това право обаче не може да се абсолютизира, защото конституционно недопустимо е то да се упражнява самоцелно, да се злоупотребява с него, като се накърняват правата и законните интереси на другите участници в наказателния процес (чл. 57, ал. 2 от Конституцията) и да се препятства съда да разглежда и решава делата в разумен срок (чл. 22, ал. 1 от НПК). Затова в наказателния процес е въведен институтът на служебната защита, която също ограничава правото на личен избор на адвокат, но е необходима за нуждите на правосъдието, поради което нейната конституционносъобразност никога не е била подлагана под съмнение.

Конституционните разпоредби на чл. 30, ал. 4 и чл. 122, ал. 1 не изискват адвокатската защита да се осъществява само и единствено от адвокат, избран от обвиняемия. Предвид необходимостта от изграждане на доверие между обвиняемия и защитника личният избор е важен, но той не е определящ за професионално компетентното и добросъвестно осъществяване на адвокатската защита. Всъщност не съдът или прокурорът определят личността на адвоката, те назначават този адвокат, който е определен от съответния адвокатски съвет. А всеки адвокат (без значение дали е упълномощен или назначен) носи дисциплинарна или друга отговорност за недобросъвестно или некомпетентно извършена правна помощ. Резервният защитник е длъжен да оказва правна помощ на обвиняемия с такова качество, с каквото тя се оказва и от упълномощения защитник.

Назначаването на резервен защитник на обвиняемия от съда или прокурора е възможно в две хипотези:

- в хипотезата на чл. 94, ал. 4 извън случаите на задължителна защита резервен защитник се назначава само при наличието на кумулативно определени в закона условия: по дела за тежки престъпления и когато това е от изключително значение за провеждане на наказателното производство в разумен срок;

- в хипотезата на чл. 94, ал. 5 назначеният служебен защитник при условията на чл. 94, ал. 1 продължава участието си като резервен защитник, когато обвиняемият упълномощи друг защитник или се откаже от упълномощения защитник, ако са налице условията по ал. 4: по дела за тежки престъпления и когато това е от изключително значение за провеждане на наказателното производство в разумен срок.

Тази уредба осигурява спазването на принципа за приключване на наказателното производство в разумен срок, като предотвратява злоупотребата с правото на адвокатска защита, без да лишава обвиняемия от такава - той има адвокат още от момента на привличането му като обвиняем и разполага с такъв във всички фази на процеса в съответствие с изискването по чл. 30, ал. 4 от Конституцията.

Ограничаването на правото на личен избор на адвокат от обвиняемия е в конституционно допустими рамки, защото резервният защитник е защитник с ограничени правомощия: той се запознава с делото, прави необходимите извлечения и присъства при

провеждане на процесуални действия с участието на обвиняемия (чл. 94, ал. 5 от НПК). Другите права по чл. 99, ал. 1 от НПК той може да упражнява само по искане или съгласие на обвиняемия, а без такова съгласие - когато защитата е задължителна и упълномощеният защитник, макар и редовно призван, не се явява. Обвиняемият има и възможност да се откаже от назначения му резервен адвокат и да иска определянето на друг такъв от съответния адвокатски съвет по реда на чл. 25, ал. 2 от Закона за правната помощ.

С института на резервния защитник се осигурява изпълнение и на изискванията за осигуряване равнопоставеност и състезателност в съдебното производство по чл. 121, ал. 1 от Конституцията и за осигуряване право на защита по чл. 122, ал. 1 от Конституцията, защото се предотвратява злоупотреба и шиканиране с правото на адвокатска защита, засягащо интересите на другите участници в процеса и дейността на съда за установяване на обективната истина. Не се нарушава и конституционната разпоредба на чл. 31, ал. 4, допускаща правата на обвиняемия да се ограничават само когато това е необходимо за осъществяване на правосъдието. Ако и когато законодателят въведе такова ограничение, следва да се прецени дали то надхвърля или не необходимото за осъществяване на правосъдието.

В Решение № 9 от 1998 г. по к.д. № 6 за 1998 г. Конституционният съд обяви за противоконституционна уредба в отменения НПК, според която при неявяване в съдебно заседание на защитника на подсъдимия, когато адвокатската защита не е задължителна, съдът не е задължен да отлага делото. В мотивите на това решение се казва: "Конституционният съд намира, че въведеното ограничение на правото на защита надхвърля необходимото за осъществяване на съдопроизводството. Търсенето и установяването на обективната истина би било затруднено без участието на защитата на подсъдимия и затова се налага изводът, че дори с въведеното ограничение на правото на защита се затруднява упражняването на правосъдието." По - нататък Конституционният съд заключава, че така процесуалният закон създава положение на неравенство на страните в процеса и води до нарушаване на принципа на състезателност по чл. 121, ал. 1 от Конституцията.

С въведения в чл. 94 от НПК институт обаче процесуалният закон осигурява адвокатска защита на обвиняемия във всички стадии на процеса, създава законови условия за равнопоставеност на останалите участници в наказателното производство в условията на състезателност. Като ограничава само в законово определени хипотези свободния избор на адвокат от обвиняемия, разпоредбата не нарушава чл. 31, ал. 4 от Конституцията, защото ограничението не надхвърля необходимото за осъществяване на правосъдието, а обслужва процесуални ценности, необходими именно за осъществяване на правосъдието като бързина на правораздаването и процесуална дисциплина.

Разпоредбата не нарушава и принципа на равенство на гражданите пред закона по чл. 6, ал. 2 от Конституцията, установяващ забрана за ограничаване на правата или

създаване на привилегии, основани на раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, религия, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично и обществено положение или имуществено състояние. В Решение № 14 от 1992 г. Конституционният съд е приел, че социалните признаци за недопускане ограничения на правата или предоставяне на привилегии са посочени в чл. 6, ал. 2 от Конституцията изчерпателно.

В искането на президента не се посочва на основание кой от тези признаци в разпоредбата на чл. 94 от НПК са ограничени права на обвиняемите с назначен резервен защитник. Твърди се, че обвиняемите се поставяли в неравностойно положение по различните наказателни дела, защото преценката за назначаване на резервен защитник се прави от съдия или прокурор без определени нормативни критерии.

В разпоредбата на чл. 94, ал. 4 е въведен законов критерий (провеждане на наказателното производство по дела за тежки престъпления в разумен срок), чието практическо прилагане от съдия или прокурор при негова преценка за изключително значение на конкретния случай, не нарушава принципа на равенство пред закона на тази група обвиняеми. Равенството пред закона не означава пълна еднаквост и тъждество при упражняване на правата и изпълнение на задълженията на всички граждани.

В мотивите на Решение № 6 от 2010 г. по к.д. № 16 за 2009 г. Конституционният съд е имал повод да отбележи: „Равенството пред закона не е еднаквост за всички субекти на едно право или задължение. Без диференциация не биха могли да се отчетат обективните и субективните различия, изискващи нееднаква правна уредба, за да се постигне равенство пред закона. Уредбата на правата и задълженията на гражданите в Конституцията и тяхната детайлна уредба в другите нормативни актове се изгражда на основата на диференцираност, за да се постигне необходимата справедливост чрез равно третиране. Въпросът за избора на критерия при диференциране по групи на субектите е въпрос за социална, икономическа, политическа целесъобразност, като критерият трябва да е закрепен в закона или да може да бъде изведен от съответната правна уредба.“

Институтът на резервния защитник не влиза в противоречие и с чл. 6, т. 3, б. „с“ от КЗПЧОС, прогласяващ правото на обвиненото лице да ползва адвокат по свой избор или да му бъде предоставена безплатно съдебна защита, когато интересите на правосъдието налагат това. В своята практика Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) приема, че съществено за справедливостта на съдебния процес не е обстоятелството дали защитата е осъществена от упълномощен или назначен служебен защитник, а от качеството на тази защита. Нарушение на чл. 6 може да има само когато качеството на служебната защита е толкова лошо, че е налице неизпълнение на задължението на държавата да осигури адекватна правна помощ. Затова според ЕСПЧ изборният от всяка държава метод за изпълнение на задължението ѝ по чл. 6, т. 3, б. „с“ се преценява конкретно във всеки отделен случай.

Така според Решение на ЕСПЧ от 1.03.2006 г. по делото Сейдович срещу Италия: „Макар и всеки обвинен в извършването на престъпление да има правото да се защитава лично или да ползва адвокат..., чл. 6, т. 3, б. "с" не уточнява начина за упражняване на това право. Така той оставя на страните членки да изберат средствата, чрез които да го гарантират в своите правни системи, като задачата на съда е да констатира дали изборият от тях метод е съобразен с изискванията за справедлив процес”.

Нуждите на правосъдието за назначаване на служебен (или резервен защитник) не са свързани само с невъзможността на обвиняемия да заплати възнаграждение на адвокат. Конвенцията установява минимални стандарти за изпълнение на това задължение от държавите, което означава, че ако интересите на правосъдието налагат, и в други случаи може да се назначи защитник. Такива случаи са регламентирани в чл. 94, ал. 1, т. 1-3 и т. 6 от НПК. Тези случаи изобщо не са свързани с материалното положение на обвиняемия (такава хипотеза е само тази по чл. 94, ал. 1, т. 9 от НПК), но тяхното съответствие с конвенцията не се оспорва от народните представители. Според ЕСПЧ държавата следва да се намеси тогава когато стане очевидно, че служебният защитник защитава правата на обвиняемия неефективно.

Съображения в този смисъл са изложени в Решение на ЕСПЧ от 21.04.1998 г по дело Дауд срещу Португалия: "Съдът напомня, че Конвенцията има за цел да гарантира не теоретически или илюзорни, а практически и ефективни права, и че назначаването на адвокат само по себе си не гарантира ефективността на съдействието, което той може да окаже на обвиняемия...Член 6, т. 3 (с) изисква компетентните национални власти да се намесят само в случай, че неизпълнението на задължението на служебния защитник да осъществи ефективно представителство, е очевидно."

С оглед изложеното уредбата по чл. 94, ал. 4, 5 и 6 от НПК е съответна на чл. 6, т. 3, б. „с" от КЗПЧОС и аналогичната по съдържание разпоредба на чл.14, т. 3, б. „д" от МПГПП, а правилното ѝ прилагане е съответно на тези изисквания изпълнение на задълженията на страната ни по конвенцията.

2. Относно твърдението за противоречие на чл. 177 от НПК, така както е изменен и допълнен с § 22, т. 1 от ЗИДНПК (ДВ, бр. 32 от 2010 г.), с чл. 56 и чл. 121, ал. 1 и 2 от Конституцията, както и с чл. 6, т. 1 от КЗПЧОС и чл. 14, т. 1 от МПГПП

В искането на президента и в искането на народните представители се твърди, че с отпадането на забраната в чл. 177, ал. 1 от НПК обвинението и присъдата да се основават само на данните от специални разузнавателни средства и показания на свидетели с тайна самоличност, се нарушава принципа на състезателност на процеса по чл. 121, ал. 1 от Конституцията, защото е нарушено равенството в процесуалните права на страните: обвиняемият и неговият защитник са лишени от възможността да участват при събирането на доказателствата и обвинението получава предимство за сметка на защитата. Законодателят не бил предвидил адекватен механизъм, който да възстанови нарушената състезателност и това имало за следствие нарушаване правото на защита по чл. 56 от

Конституцията. Твърди се, че с отмяната на тази уредба не се дават гаранции за разкриване на обективната истина (конституционно изискване по чл. 121, ал. 2).

Освен това в искането на народните представители се твърди, че служител под прикритие може да бъде разпитан като свидетел с тайна самоличност, като по този начин е възможно да се произнесе присъда въз основа на две специални разузнавателни средства. Според искането на президента отмяната на забраната противоречи и на правото на справедлив съдебен процес, прокламирано от чл. 6, т. 1 от КЗПЧОС. Правото на справедлив съдебен процес е гарантирано с процесуални гаранции в конвенцията - проявления на общия принцип за състезателност на процеса, които не могат да се нарушават от държавите членки.

В двете искания се оспорва конституционосъобразността на отменителна разпоредба. По принцип конституционен контрол върху отменителни разпоредби (върху липса на уредба) е допустим само относно обстоятелствата: дали съответната отмяна засяга или отнема вече придобити конституционно признати и защитени основни права на гражданите; дали се заличава от действащото законодателство единствена защита на такива права; дали се отменя закон, изрично предвиден от Конституцията; дали се ограничават или нарушават конституционно установени правомощия на конституционно определени органи. Ако тези обстоятелства не са налице, в изключителна компетентност на Народното събрание по чл. 84, ал. 1 от Конституцията е отмяната на закон, отделна законова разпоредба или част от нея. И такава отмяна е в рамките на законодателната целесъобразност, която е извън правомощията на Конституционния съд.

Правото на защита по чл. 56 от Конституцията е обезпечено с широк кръг правни гаранции. НПК съдържа комплекс от норми - основни принципи и конкретни правила, гарантиращи конституционосъобразното протичане на процеса на събирането, проверката и оценката на доказателствения материал. На първо място съдът и прокурорът са длъжни да спазват и прилагат основните принципи в наказателния процес: те вземат решенията си по вътрешно убеждение, основано на обективно, всестранно и пълно изследване на всички обстоятелства по делото, като се ръководят от закона (чл. 14, ал. 1 от НПК); в пределите на своята компетентност вземат всички мерки, за да осигурят разкриването на обективната истина (чл. 13 НПК); основават решенията си върху доказателствени материали, които събират и проверяват лично (чл. 18 НПК); доказателствата и средствата за тяхното установяване не могат да имат предварително определена сила (чл. 14, ал. 2); обвиняемият се смята за невинен до установяване на противното с влязла в сила присъда (чл. 16 от НПК) и др.

С отмяната на забраната в чл. 177, ал. 1 от НПК за повдигане на обвинение или постановяване на присъда въз основа на специални разузнавателни средства и показания на свидетели с тайна самоличност не се засяга правото на защита на обвиняемия, защото законодателят създава само правна възможност за прилагането на такава кумулация, ако това е допустимо във връзка с всички конкретни обстоятелства по делото. А прилагането

на закона от правораздавателните органи не е въпрос, засягащ неговата конституционосъобразност. Правилното прилагане на закона от прокурора и съда е гарантирано в наказателния процес с процесуални възможности за обжалване на техните действия и актове.

Основното възражение за противоконституционност на чл. 177, ал. 1 се отнася до възможността за произнасяне на осъдителна присъда само въз основа на специални разузнавателни средства и показания на свидетел с тайна самоличност. Излагат се доводи за нарушаване на конституционното задължение на съдилищата по чл. 121 ал. 1 да осигуряват равенство и условия за състезателност на страните в съдебния процес, както и на конституционното изискване по чл. 121, ал. 2 производството по делата да осигурява установяването на истината. Тези доводи са неоснователни, защото в съдебната фаза на процеса доказателствените материали се събират, допускат и проверяват под ръководството на съда. Страните в процеса имат равни възможности да изискват от съда събиране и проверка на всякакви доказателства, да изискват спазване на всички законови изисквания относно допускането, събирането и прилагането на специални разузнавателни средства, да оспорват достоверността и съдържанието на веществените доказателства, събрани чрез такива средства и т.н. Това осигурява равни възможности на страните в съдебния процес да влияят на оценката на съда, който формира вътрешното си убеждение. Съдът събира доказателства не само по искане на страните, но и по свой почин. Прилагането на служебното начало при събирането на доказателства е гаранция за спазване на конституционното изискване съдебното производство да осигурява разкриване на обективната истина. Вътрешно убеждение съдът може формира само като изследва всички доказателства по делото обективно, всестранно и пълно. Ето защо не може да се твърди, че съдът механично ще формира вътрешно убеждение само въз основа на специални разузнавателни средства или показания на свидетели с тайна самоличност.

Специалните разузнавателни средства се използват за изготвяне на веществени доказателствени средства. В наказателното производство проверката и оценката на тяхната допустимост и достоверност се извършва от прокурора (за повдигане на обвинение в досъдебното производство) и от съда (за постановяване на присъда в съдебното производство) при спазване на основните принципи и правила в наказателния процес. Законодателят изрично забранява в чл.177, ал. 1 от НПК обвинението и присъдата да се основават само на данните, получени от специални разузнавателни средства.

Разпит на служител под прикритие като свидетел по чл. 141а от НПК се извършва, когато е придобита информация чрез вида специално разузнавателно средство - разследване чрез служител под прикритие (чл. 172, ал. 1 от НПК). Показанията на този свидетел представляват информация, добита чрез специално разузнавателно средство и като такава тя става част от доказателствения материал по делото. Този свидетел е различен от свидетеля с тайна самоличност, който се разпитва по реда на чл. 141 от НПК.

Показанията на свидетеля с тайна самоличност са гласно доказателствено средство, с което се установяват всички факти, които свидетелят е възприел и които допринасят за разкриване на обективната истина, т.е. неговите показания не са информация, добита чрез специално разузнавателно средство. Този свидетел е с тайна самоличност, защото е свидетел, който се ползва със защита при условията по чл. 123, ал. 1 от НПК (наличие на достатъчно основания да се предполага, че в резултат на свидетелстването е възникнала или може да възникне реална опасност за живота или здравето на свидетеля, на неговите низходящи, възходящи, братя, сестри, съпруг или лица, с които се намира в особено близки отношения). Този свидетел обаче не е „таен“ за съда, защото съгласно чл. 123, ал. 5 съдът има непосредствен достъп до свидетеля. Такъв достъп има и защитникът и повереникът, ако свидетелят е посочен от тях. Гаранция за осигуряване на равнопоставеност на страните и условия за състезателност в наказателното производство е и разпоредбата на чл. 141, ал. 2 от НПК, предвиждаща преписи от протоколите за разпита на свидетеля без неговия подпис да се предявяват незабавно на обвиняемия и на неговия защитник, а в съдебното производство - на страните, които могат да поставят въпроси на свидетеля.

В искането на народните представители се твърди, че е възможно служител под прикритие да бъде разпитан като свидетел с тайна самоличност и като резултат да се постанови осъдителна присъда въз основа на две специални разузнавателни средства. В това твърдение се смесват различни фигури на свидетели, чиито показания са различни и е невъзможно едно и също лице да бъде разпитано като свидетел с тайна самоличност и като служител под прикритие в рамките на едно наказателно производство. Този извод може да се направи и от разпоредбата на чл. 124 от НПК, която установява забрана обвинението и присъдата да се основават само на показанията на свидетели, дадени по реда на чл. 141 или 141а.

Следователно с отмяната на забраната по чл. 177, ал. 1 от НПК не се нарушават конституционните разпоредби на чл. 56, чл. 121, ал. 1 и 2 от Конституцията.

Член 6, т. 1 от КЗПЧОС прогласява правото на справедлив съдебен процес. В своята практика ЕСПЧ винаги разглежда процедурата по конкретно наказателно дело, за да прецени дали е нарушено правото на справедлив съдебен процес, т.е. приема, че правоприлагането по конкретно дело следва да осигури спазването на правото на справедлив съдебен процес, а не създаването на изрични гаранционни норми във вътрешното законодателство на страните. Европейският съд приема, че основен аспект на правото на справедлив процес е, че наказателното производство, включително процедурните му елементи, трябва да бъде състезателно и да съществува равенство между обвинението и защитата по отношение на процедурните средства. По наказателни дела правото на състезателен процес означава, че както на обвинението, така и на защитата, трябва да бъде дадена възможност да се запознаят с представените от противната страна доказателства и да вземат становище по тях. В практиката си ЕСПЧ приема, че е допустимо при определени обстоятелства да се събират и доказателства,

които не се разкриват изцяло, но в конкретната процедура националният съд трябва да преценява доказателството и с оглед защита интересите на обвиняемия.

В Решение на ЕСПЧ от 24.06.2003 г. по делото Доусет срещу Обединеното кралство се казва: „Освен това, чл. 6, т. 1 изисква органите на обвинението да разкрият пред защитата всички значими доказателства, с които разполагат - в полза на обвиняемия или срещу него...Правото на разкриване на относимите доказателства обаче не е абсолютно. Във всяко наказателно производство е възможно да съществуват конкуриращи интереси, като националната сигурност или необходимостта от защита на свидетелите, които рискуват ответни действия, или запазването в тайна на полицейските методи за разследване на престъпления, които трябва да бъдат поставени на везните срещу правата на обвиняемия...Когато определени обстоятелства не са били разкрити на защитата по съображения за обществен интерес, Европейският съд няма за функция да решава дали това е било строго необходимо, тъй като по общо правило задача на националните съдилища е да преценяват представените пред тях доказателства. Задачата на Съда е да установи дали следваната процедура за вземане на решение във всеки отделен случай е била съобразна, доколкото е възможно, с изискванията на състезателното производство и равенството на процедурните правила и дали е включвала адекватни гаранции за защита интересите на обвиняемия.”

Аналогични са изложените доводи и в Решение от 27.10.2004 г. по делото Едуардс и Луис срещу Обединеното кралство; Решение от 16.02.2000 г. по делото Роу и Дейвис, Джаспър и Фит срещу Великобритания и др.

С оглед изложеното разпоредбата на чл. 177, ал. 1 от НПК е съответна на изискванията на чл. 6, т. 1 от КЗПЧОС, както и на аналогичната по съдържание разпоредба на чл. 14, т. 1 отМПГПП.

3. Относно твърдението за противоречие на отмяната на глава двадесет и шеста с чл. 368 и 369 от НПК, извършена с § 54 от ЗИДНПК (ДВ, бр. 32 от 2010 г.), с чл. 31, ал. 1 и 4 от Конституцията и чл. 5, т. 3 от КЗПЧОС

В искането на народните представители се твърди, че с отмяната на чл. 368 и чл. 369 от НПК се нарушава конституционното изискване по чл. 31, ал. 1 всеки обвинен в престъпление да бъде предаден на съдебната власт в законно определения срок, тъй като се създават предпоставки за неограничени във времето обвинения. Твърди се, че ограничаването на някои права на обвиняемите надхвърля необходимото за осъществяване на правосъдието, като така се нарушава чл. 31, ал. 4 от Конституцията, защото се отменя уредба, гарантираща приключване на наказателното производство в разумен срок. Твърди се, че чл. 5, т. 3 от КЗПЧОС изисква изрично законодателно решение относно разумните срокове за приключване на досъдебното производство и внасяне на обвинителния акт в съда и затова отмяната на нормативно установените срокове е несъответна на конвенцията.

С отмяната на глава двадесет и шеста се отменя предоставената по чл. 368 и чл. 369 от НПК възможност за прекратяване от съда на наказателното производство, ако от повдигането на обвинението са изтекли повече от две години в случаите на тежко престъпление и повече от една година - в останалите случаи.

Уредбата в отменените чл. 368 и чл. 369 от НПК представлява законова гаранция за защита правата на обвиняемите чрез приключване на делата в разумен срок. Конституционният съд прие аналогичната на тази уредба в чл. 239а от отменения НПК (ДВ, бр. 86 от 2005 г.) за съответна на Конституцията.

В мотивите на Решение № 7 на Конституционния съд от 2004 г. по к.д. № 6 за 2004 г. се посочва: „Прекомерно дългото разследване ограничава неговите права (на обвиняемия) по начин, че се надхвърля „необходимото за осъществяване на правосъдието“ (чл. 31 ал. 4 от Конституцията), поради което е конституционно нетърпима. Обратното, когато са установени разумни срокове (точният им размер е въпрос на законодателна целесъобразност), балансиращи между правата на обвиняемия и интересите на обвинението, то подобна уредба е конституционно съобразна.“

Конституционносъобразността на тази законова уредба обаче не е пречка за нейната отмяна, защото тя не е задължително изискуема от Конституцията и представлява гаранционна уредба в рамките на законодателната целесъобразност, която изцяло е в компетентност на Народното събрание.

В този смисъл Конституционният съд се е произнесъл в мотивите на Решение № 6 от 2010 г. по к.д. № 16 за 2009 г.: „Съдът не приема твърдението, че когато се отмени гаранционна норма на основно право, се засяга самото право, защото това може да стане само ако въздействието на гаранционната правна норма може да доведе до засягане на основното право в степен то да се превърне в декларативно.“

С отмяната на уредбата не само не се засягат правата на обвиняемите по чл. 31, ал. 1 и 4 и чл. 56 от Конституцията, но и се осигурява спазването на други основни конституционни изисквания и правомощия при постигане на необходимия между тях баланс в защита на обществения интерес.

Прокуратурата има конституционно задължение по чл. 127, ал. 1 от Конституцията да привлича към отговорност лицата, които са извършили престъпление. Това конституционно правомощие на прокуратурата следва да се упражнява до изтичането на давностния срок за наказателно преследване за конкретни деяния, предвиден в Наказателния кодекс. Независимо обаче по каква причина и без значение дали е налице виновно или невиновно поведение на прокурорските органи, при действието на отменената уредба след изтичане на формално определените в чл. 368 и чл. 369 срокове делата се прекратяват. Така по законов ред се прекратява упражняването на конституционно правомощие на прокуратурата, независимо че не е изтекъл давностният срок за наказателно преследване. Такова прекратяване на наказателни производства нарушава правото на защита на пострадалите от неправомерно посегателство върху интересите им. Универсалното право

на защита по чл. 56 от Конституцията се отнася както за обвиняемите, така и за пострадалите, а с отменената уредба се дава предимство на правата на обвиняемите пред тези на пострадалите. Правото на пострадалия да получи правосъдие във връзка с престъплението, с което са засегнати неговите интереси се отнема, защото уеднаквяването на процесуалните срокове по отменената уредба не отчита спецификата на отделните дела, тяхната фактическа и правна сложност, поведението на обвиняемия и защитата му за бавене на делото. Съзнателното бавене на делата, укриването на обвиняемия или спирането на делата (който период не се изключва от сроковете по чл. 368 от НПК) поставя прокурора в невъзможност да изпълни основното си задължение, установено в чл. 13 от НПК като основен принцип в наказателния процес - да взема всички мерки за осигуряване разкриване на обективната истина. Така законовата уредба довежда до невъзможност да се докаже вината на обвиняемия пред съда при действително извършено престъпление. В резултат се игнорират и интересите на държавата и обществото, защото основни задачи на НПК са осигуряване разкриване на престъпленията, разобличаване на виновните, осигуряване защита срещу престъпни посегателства.

С отмяната на чл. 368 и чл. 369 от НПК конституционното изискване по чл. 31, ал. 1 всеки обвинен в престъпление да бъде предаден на съдебната власт в законно определения срок не се нарушава, защото в чл. 234, ал. 1-3 от НПК са предвидени срокове, в които се извършва разследването и които гарантират своевременното предаване на обвиняемия на съд. Такава гаранционна норма е и разпоредбата на чл. 234, ал. 7, регламентираща липса на правни последици за действия по разследването, извършени извън сроковете по чл. 234, ал. 1 - 3.

Най-силната законова гаранция за спазване на конституционните разпоредби на чл. 31, ал. 1 и 4 се съдържа в новосъздадената уредба по чл. 234, ал. 8 и 9 от НПК: прокурорът е длъжен да отмени взетите по отношение на обвиняемия мерки за процесуална принуда след изтичане на повече от две години от привличането в случаите на тежко престъпление и повече от една година - в останалите случаи. Ако прокурорът не изпълни това свое задължение, мерките за процесуална принуда се отменят по искане на обвиняемия или неговия защитник от съответния първоинстанционен съд.

Отмяната е в съответствие и с разпоредбата на чл. 5, т. 3 от КЗПЧОС, създаваща задължение за държавите всяко лице, арестувано или лишено от свобода, своевременно да бъде изправено пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции и за гледане на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледане на делото в съда. Правото на задържаното лице по чл. 5, т. 3 от КЗПЧОС на съдебно разглеждане в разумен срок на взетата спрямо него мярка за процесуална принуда е различно по съдържание от правото за гледане на делото в разумен срок от съда по чл. 6, т. 1 от КЗПЧОС. Отменената уредба в чл. 368 и чл. 369 няма връзка с правото по чл. 5, т. 3 от КЗПЧОС, с който народните представители претендират несъответствие. В изпълнение именно на чл. 5, т. 3 от КЗПЧОС законодателят е уредил

изрично максимално допустимия срок на мерките за процесуална принуда в чл. 234, ал. 8 от НПК.

Отменената уредба е във връзка с правото по чл. 6, т. 1 от КЗПЧОС. Що се отнася до твърдението на народните представители, свързано с необходимост от нормативно определяне на границите на разумния срок по чл. 6, т. 1, следва да се посочи, че в практиката на ЕСПЧ въпросът изобщо не се поставя на плоскостта на нормативно регламентиране на такива граници във вътрешното законодателство на страните.

В Решение на ЕСПЧ от 15.07.1982 г. по делото Екле срещу Федерална Република Германия се казва: "Разумният характер на продължителността на производството трябва да се преценява във всеки отделен случай, според специфичните му обстоятелства. При тази преценка съдът взема предвид, наред с други фактори, сложността на делото, поведението на жалбоподателите и поведението на съдебните власти."

В този смисъл са и решенията на ЕСПЧ по делото Джананджели срещу Италия от 2001 г., по делото Пелисие и Саси срещу Франция от 1994 г.; по делото Филис срещу Гърция от 1997 г. и др. Във всеки конкретен случай съдът преценява обстоятелствата по делото, за да заключи дали конкретният размер на продължителността на наказателното производство надхвърля или не разумния срок.

По посочените съображения считаме, че искането на президента на републиката и искането на народните представители за установяване на противоконституционност и несъответствие с международни договори, по които Република България е страна, на разпоредбите на чл. 94, ал. 4, 5 и 6 от НПК, така както е изменен и допълнен с § 8, т. 2 и 3 от ЗИДНПК (ДВ, бр. 32 от 2010 г.) и чл. 177 от НПК, така както е изменен и допълнен с § 22, т. 1 от ЗИДНПК (ДВ, бр. 32 от 2010 г.) и отмяната на глава двадесет и шеста с чл. 368 и 369 от НПК, извършена с § 54 от ЗИДНПК (ДВ, бр. 32 от 2010 г.), са неоснователни и следва да бъдат отхвърлени.

МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ:

(Бойко Ъррисов)